
Opravdu přinese GAUK něco nového?

Opravdu přinese GAUK něco nového?

S napětím jsem očekával dlouho předem avizovanou rekonstrukci GAUK. Protože ryba smrdí od hlavy, obával jsem se, že při jistojistém zachování stejného složení oborových komisí a rozhodovacích mechanismů to bude starý GAUK v novém kabátě. A pochopitelně jsem se trefil.

Předem avizuji, že mohu mluvit pouze za chemické obory, ale nedělám si v žádném případě iluze o situaci v oborech dalších. Svoji představu o transformaci grantových agentur (GA) ochotně sděluji na všech možných setkáních již velmi dlouho. Jak lze dedukovat z obsahu vyhlášení rektora, bohužel marně. Akademická obec prorostlá akademickým klientelismem v malém českém prostředí na aplikaci dále uvedených principů logicky nemá zájem. GAUK mohla aspirovat na první moderní GA v ČR, kdyby k analogickým principům sáhla. Nestalo se tak - a cynicky doplňuji, dle očekávání

Základem nalezení efektivního řešení problému musí být dokonalá analýza. Na tu zde (bohužel) není prostor, proto uvedu jen dva parametry, které indikují kvalitu GA obecně. Prvním je objektivita hodnocení a druhým je návratnost prostředků. Současná GAUK má tyto parametry, vyjádřeno matematicky, v oboru imaginárních čísel. Nazval bych to pracovní virtuální objektivita a virtuální návratnost.

Z hlediska návratnosti prostředků vynaložených na financování vědy a výzkumu na UK ze státního rozpočtu ČR má prvořadý význam podpora aplikovaného výzkumu a vývoje. Ani jedno není současnou GAUK podporováno, respektive opravují, je podporováno pouze ve směšných plakátových heslech na webových stránkách UK. Proč tomu tak je? Odpověď je jednoduchá - GAUK by se stala pro řadu pracovišť, která provádějí nekonečný výzkum s nulovým dopadem v jakémkoliv směru, kromě publikačního, smrtícím koktejlem. Nejsem schopen odhadnout, kolika pracovišť by se takové opatření dotklo, ale podstatné je, že by se dotklo vlivné části akademické garnitury současných vedení fakult a rektorátu a tudíž je z principu neprosaditelné. Dokud bude GAUK podporovat vědu a výzkum pouze s cílem produkce publikací, je současný stav bezpečně zakonzervován. Protože se pohybuji i v podnikatelské sféře, mohu jen s lítostí poznamenat, že se vůbec plátcům daní nelíbí myšlenka nadále podporovat hltaající obří černou díru pro finance ze státního rozpočtu, kterou je kapitola vysokých škol. Jsem rád, že vláda nepodlehla tlakům VŠ a nenavýšila dotace o neskutečných 5 miliard Kč, jak v požadavku avizoval rektor UK. Jsem si totiž zcela jistý, že by se část prostředků, které by náležely UK a plynuly do rozpočtu rektorátu UK, rozplynuly pod pláštěm „rozvoje vědy a výzkumu na UK“ bez jakéhokoliv efektu a jakéhokoliv vize návratnosti (snad kromě návratnosti z obecné investice do vzdělání). Nesystémová řešení jednoduše nelze podporovat dotacemi.

Ještě o poznání hůře je na tom parametr objektivity. Je hlubokou iluzí, že oponent je garancí objektivitě hodnocení. Tou garancí je ideální oponent, jenže to je virtuální postava, stejně virtuální, jako současná objektivita hodnocení. Kritickým místem současného modelu GAUK, je také skutečnost, že není zodpovědný nikdo za nic, oponent za objektivitu posudku (je anonymní a neplyne pro něj z účelově a/nebo vlastní neodbornosti zmanipulovaného posudku žádná sankce), oborová komise za výběr projektu (zaštiťuje se samozřejmě objektivitou oponentských posudků) a GAUK za průběh celého řízení (zaštiťuje se oborovou komisí). Jedinou cestou, jak z tohoto bludného kruhu ven, je úplná objektivizace celého, zdůrazňuji celého výběrového řízení. Současný stav GAUK je exemplární příklad manažerského diletantismu rektorátu UK.

Jaká řešení navrhuji? V principu jsou varianty dvě. První, která vychází z pozitivistického předpokladu objektivitě posudku oponenta, by v mé představě znamenala úplné zveřejnění podaných projektů, posudků včetně jmen posuzovatelů, detailního zdůvodnění všech aspektů, které povedou k financování/nefinancování projektu a samozřejmě také výsledku, ke kterým řešitelský tým dospěl. Musí se najít politická vůle k prosazení myšlenky, aby oponent byl za svůj posudek zodpovědný. Jedině tak lze zajistit v tomto modelu „opponentských grantů“ skutečné oponování odborné kvality projektu a ne lidské zkušenosti oponenta s řešitelem a nebo (ještě hůře) obranu „své“ tematiky před „někým dalším“ (oponent se obvykle zabývá výzkumem podobného tématu, nezřídka ale problematikou totožnou). Vycházím z předpokladu, že si jsem jako oponent svůj odborný názor na oponovaný projekt schopen (případně i veřejně) obhájit. Pokud ne, zřejmě je něco v nepořádku. Stejně tak i řešitelé by v tomto modelu museli nést tíhu zodpovědnosti za svůj projekt jeho úplným zveřejněním, tak dokladem výsledků úspěšného vyřešení. A to by neměla být publikace v impactovaném časopise, která slouží pouze k tomu, aby se plnily stránky časopisů, nýbrž cosi výrazně hmatatelnějšího. Zásadním problémem

tohoto systému, který stojí a padá ve své objektivitě na oponentovi a jeho morálních či nemorálních kvalitách, je volba oponenta. I zde by mělo být přistoupeno k úplnému zveřejnění zdůvodnění, proč oborová komise zvolila toho, či onoho oponenta. Stále tvrdím – dejte mi pět projektů a dokáži vám sehnat diametrálně odlišné, ale stejně „objektivní“ posudky na každý z projektů. Běhá mi mráz po zádech z představy, že oborové komise nyní předem vědí (podle předchozích zkušeností), jak který oponent obecně boduje. Pokud někdo tvrdí, že je to čirá spekulace, mělo by být v zájmu GAUK těmto spekulacím předcházet přistoupením k transparentnějšímu systému hodnocení. Pokud tedy takový zájem existuje. Současný systém, ze kterého plynou konstatování: „počkej, až budeš mít svého zástupce v oborové komisi, potom dojde i na tvoje projekty“, odmítám a je mi z něj na zvracení.

Druhou variantu, představující nejvyšší míru objektivitu, považuji za krajní řešení, i když v současném marasmu podpory vědy a výzkumu prostřednictvím GAUK by také ona znamenala výrazný posun. Je jím plně statistický výběr, reprezentovaný ideálně losováním. Každý z uchazečů by získal číslo, mohl by si podat přesně stanovený počet projektů do stanovené výše a jednou ročně by se v některé aule UK konalo veřejné losování až do vyčerpání prostředků. Kontrola by se konala retroaktivně, čili ve výsledku (tj. po skončení projektu) by se popsal projekt a zdůvodnilo by se, proč a na kterou aktivitu byla potřeba příslušná částka. Event. přebytky dotací by se vracely GAUK. Byl by kladen důraz na hmatatelný výsledek, k jehož realizaci byly potřeba uvedené prostředky. Při nedostatečném nebo mlhavém zdůvodnění by řešitel na stanovený (dostatečný) počet let byl předem vyjmut z osudí, jinými slovy by nemohl podávat projekty. Častou výtkou, kterou slyším, je, že varianta nepřináší prvek hodnocení dle odbornosti a tedy nevítežní odborně nejlepší projekty. Pokud opomenu, že současný stav je této ideji na míle vzdálen a nikomu z povolanych to zřejmě nevdá, je tento argument z podstaty lichý, poněvadž každé pracoviště má bezesporu ambice provozovat atraktivní vědeckou činnost. Nepředpokládám totiž, že kterýkoliv z výzkumníků chce vytvářet výsledky, které mají nulový přínos v oboru. Jsem hluboce přesvědčen, že to je dostatečná záruka efektivního nakládání s prostředky grantu. Hlavní výhodou této varianty je naproti tomu především odstranění alibistického a absurdního systému schovávání se za pseudoobjektivitu oponentů, dále debyrokratizace systému (snížení počtu úředníků GAUK) a při správném uchopení myšlenky také snížení celkových nákladů na provoz GAUK.

Jako paranoidní vnímám různá vyhlášení o podpoře týmů do 35 let, podpoře mladých odborných asistentů, mezifakultní spolupráce atp. Svého času mělo toto vyhlášení dokonce majestát výzvy, či nařízení rektora. Realita je samozřejmě jiná. Stačí se podívat na věk řešitelů (u projektů vybraných k financování) a každému je jasné, jaké klíče jsou nakonec při výběru používány. O tom, že se v rozporu s těmito tezemi hodnotí publikační činnost, kde přirozeně a z principu jsou zvýhodněni docenti a profesori (důchodového a předdůchodového věku, kteří se ve snaze ještě něčeho dosáhnout připisují na všechny publikace, kam jejich vliv dosáhne), se netřeba sáhodlouze rozepisovat.

Problematickou součástí projektů GAUK je také rozložení financí do jednotlivých kapitol, reprezentovaných nyní tématickými okruhy A, B a C. Chápu, že každý obor má nárok na dostatečné a přiměřené financování, ovšem postupem času, nebo snad postupem prorůstání akademické obce, se vytratila ze systému elementární logika. Mají-li zůstat hlavním směrem financování především podpora přímých nákladů v souvislosti s řešením projektu, je třeba, aby došlo k výrazné diferenciaci mezi obory. Obě z mnou navržených koncepcí skutečné restrukturalizace rozhodovacích mechanismů GAUK tato řešení přímo nabízejí. Je veřejným tajemstvím, že finance z prostředků GAUK se využívají k zalepování děr vzniklých nedostatečným financováním podpory vědy a výzkumu na VŠ. Nikoliv ovšem ze strany státu, ale již jednou zmíněným manažerským diletantismem rektorátu a děkanátů fakult. Bohužel z tohoto stavu těží jen „vybraná“ pracoviště, o podpoře kvalitní vědy a výzkumu na UK nemůže být řeč.

GAUK je z mého pohledu, a připouštím, že někteří členové akademické obce s různými kontakty na členy oborových komisí zřejmě vidí všechno jinak, výsměchem podpoře kvalitní vědy a výzkumu na UK. Řešení všech popsaných problémů bude možné v budoucnosti pouze, pokud se najde odvaha říci, že hlavním problémem je neustálé prosazování partikulárních zájmů jednotlivých skupin (ve smyslu výstižných „po mně potopa“ či „já na bráchu, brácha na mě“) nad obecným principem soutěže kvality myšlenek.

GAUK podle mého názoru neplní nic z toho, kvůli čemu je zřízen. Nepřekvapuje mě to, protože ani rektorát UK obecně neplní úlohu servisní organizace fakult UK, která by měla být až následně odměňována podle kvality řízení UK. Rektorát totiž rozhodně není řízen špičkovými mladými manažery s hlubokou vizí perspektivy UK, jejichž zájmy se kryjí se zájmy UK a kteří jsou principiálně motivováni k efektivnímu řízení UK. Jedině radikální generační výměna může tento trend zvrátit. Je naprosto jisté, že k tomu není politická vůle. Nedovedu si představit, jak silný by muselo mít vedení UK mandát, aby ustálo všechny tlaky, plynoucí z radikálních změn, které by na poli rozvoje vědy a výzkumu na UK muselo provést.

Pro příští roky si nebudu podávat projekty na GAUK, je to ztráta času (a iluzí). Nehodlám legitimizovat svými projekty statistiku kvality GAUK na základě procenta úspěšnosti žadatelů v soutěži. GAUK je dokonalá fabulace současného vrcholového managementu UK. Nyní si navlékla nový kabát a ten, jak je zřejmé, nějaký čas to zkažené, co je uvnitř, ochrání před vnějšími vlivy ...

Simon Cihelník
odborný asistent, 29 let